

אם התמ"ג עולה למה אמריקה יורדת?

מאת: קליפורד קוב, טד הלסטאד וג'ונתן ראו

למה אנו זקוקים לאמצעי מדידה חדשים לקדמה ושגשוג, למה אין לנו אותם, ואיך הם ישנו את הנוף החברתי והפוליטי.

במהלך המולת מערכת הבחירות של השנה שעברה, פרשנים פוליטיים התבלבלו מעובדה עיקשת אחת. הכלכלה תפקדה באופן יוצא מן הכלל, לפחות על פי המדידות הסטנדרטיות. התפוקה ואחוז המועסקים היו בעליה; האינפלציה היתה תחת שליטה. הפורום הכלכלי העולמי (WEF), בשוויץ, הכריז כי ארצות הברית שבה ותפסה את מקומה כמשק התחרותי ביותר בעולם, לאחר שנים של שליטה יפנית. הממשל בראשות קלינטון המתין בציפייה, אבל התשואות מעולם לא הגיעו. הבוחרים לא חשו טוב יותר, למרות שהכלכלנים אמרו שהם אמורים להיות. הכלכלה, כפי שהכלכלנים מגדירים אותה, הרקיעה שחקים, אבל האנשים שהרכיבו אותה-או לפחות חלק גדול מאוד מהם-לא. הנשיא ביל קלינטון שלח את יועציו הכלכליים למסע דרכים כדי לשכנע את האמריקאים שהניסיון שלהם היה מוטעה ושהמדדים אכן היו נכונים.

הפער המוזר הזה, בין מה שהכלכלנים בחרו למדוד לבין מה שהאמריקאים חוו, הפך לתעלומה הרשמית של עונת הבחירות. "הפרדוקס של 94: מצביעים מדוכדכים בזמנים טובים" הינו יורק טיימס' הצהיר בעמודו הראשי. "בום למי?" קראה הכותרת של שבועון ה'טיים'. אבל הכתבים מעולם לא הגיעו ממש לשאלה הבסיסית, דהיינו, האם המדדים הרשמיים פשוט מוטעים, והאם הם מובילים את האומה בכיוון לא נכון.

הבעיה עמוקה הרבה יותר מכלכלת "שתי המעמדות" – שגשוג למעלה, ודעיכה באמצע ולמטה – שקיבלה כל כך הרבה תשומת לב. היא עוסקת בעצם ההגדרה של המונח שגשוג. כלכלה יוצרת חוליים ולא רק רווחה; אבל המדידות הרגילות של רמת חיים כורכות את השניים יחדיו. האם יתכן שגם המעמד העליון עולה על גבה של ספינה ששוקעת לאיטה אל תוך ים התחלואים, ושהמדדים הלאומיים של קידמה כלכלית בקושי מספקים רמז לעובדה זו?

הרבה תשומת לב הופנתה לתסמינים: אנשים עובדים יותר שעות בעבור שכר נמוך יותר. המעמד הבינוני כושל בעוד העשירים פורצים קדימה. הנסיעות לעבודה הפכו מטרידות יותר. הפשע, הצפיפות והאלימות באמצעי תקשורת נמצאו בעליה. סקר של 'ביזנס וויקי' ומכון הריס במרץ, גילה את החדשות הלא מפתיעות ש-70% מהציבור חש עצבות ודיכאון לנוכח העתיד.

כשהוא נשמע ממש כמו מחלקת הדרכה בבית-ספר ללימודי דקדוק בזמן הווה, ממשל קלינטון אמר שהאמריקאים פשוט סובלים מהחרדות של ההתאמות לפלאי הכלכלה החדשה. בהשתמשו במונחים דומים, אלן גרינספאן, יושב ראש מועצת

המנהלים של 'הפדרל ריזרב', אמר בכינוס של אנשי עסקים בפברואר האחרון ש"כנראה קיימת באופן בלתי מוסבר תחושה מבשרת רעות, עמוקה ויוצאת מגדר הרגיל בנוגע לתחזית [הכלכלית] בקרב ההמון הפשוט. האנשים הכסילים האלה. אבל האם ייתכן שמומחים לכלכלה הלאומית חיים בכפר פטיומקין סטטיסטי שמסתיר את הכלכלה שהאמריקאים מתנסים בה במציאות? האם לא הגיע הזמן לשאול כמה שאלות בסיסיות על מכשירי המדידה שמוסרים מידע למומחים ועל הנחות היסוד שעליהן מתבססים מדדים אלה? המדדים הכלכליים הם לולאת המשוב העיקרית למדיניות הלאומית. האם מגדירים את הבעיות הכלכליות שהזירה הפוליטית רוצה לתקן. אם אבד הכלח על המדדים הלאומיים של ההתקדמות הכלכלית, אזי הם שולחים אותנו באופן חוזר ונשנה אל חיקה של מדיניות שלא יכולה להצליח בגלל שהיא אינה מתייחסת לבעיות הנכונות.

כיום שתי המפלגות הפוליטיות בארה"ב חלוקות ביניהן במקצת בנוגע לאמצעים, אבל אף אחת מהן לא מערערת על כך שהמטרה העליונה של המדיניות הלאומית היא לגרום למדד הגדול - התוצר המקומי הגולמי (תמ"ג, או קרובו התל"ג) - לטפס בעקביות כלפי מעלה. אף אחד לא מערער על כך שגידול בתמ"ג ירחיק את תחלואי האומה: אם האמריקאים חשים אי נוחות חרף תמ"ג עולה, אז בוודאי נחוצה צמיחה גדולה עוד יותר.

דבר זה היה ברור בחודשים שלאחר הבחירות, כשהתקשורת המשיכה לדווח סיפורים על כלכלה עולה ואנשים בשפל שלעולם לא הצליחו להגיע לנקודה העיקרית: מה זה "למעלה" בכלל? ביולי, פרסם ה'ביזנס וויקי' כתבת שער בשם "דוחק המשכורת" שהתקרבה למציאות יותר מכל השאר. המאמר ניחן בספקנות ראויה לציון בנוגע לדעה השגרתית. אבל הכתבים בטור העורך נסוג במהירות. מדוע מצב העובדים לא משתפר אפילו כשרוחי התאגידים ו"הכלכלה" עולים? "אמריקה אולי לא צומחת מהר מספיק" לדבריהם.

זאת ועוד, התמ"ג ושמות התואר השונים שלו - שיעור הצמיחה, התרחבות, התאוששות - הפכו להיות מהות השפה של הכתבות והוויכוחים על הכלכלה הלאומית. מבחינה מילולית אנחנו לא מסוגלים לחשוב על הכלכלה בלעדיהם. אבל המונחים האלה הפכו באופן גדל והולך למחסום הפשטה שמפריד בינינו לבין המציאות הכלכלית. הם לא מספרים לנו כמעט דבר על מה שבאמת מתרחש. התמ"ג הוא פשוט הערכה גסה של פעילות השוק, של כסף שמחליף ידיים. הוא לא מבצע הבחנה כלשהי בין רצוי לבלתי-רצוי, או בין עלויות לרווחים. בנוסף לכך, הוא מתבונן רק בחלק מהמציאות שבו הכלכלנים בוחרים להכיר - החלק שמעורבות בו עסקאות כספיות. התפקודים הכלכליים החיוניים שמבוצעים במגזר הביתי וההתנדבותי כלל אינם נכללים בחשבון. כתוצאה מכך התמ"ג לא רק מסתיר את התפרקות המבנה החברתי והסביבה הטבעית שבה הכלכלה-והחיים עצמם-בסופו של דבר תלויים; גרוע מכך, הוא למעשה מצייר את ההתפרקות הזו כרווח כלכלי. אבל הפוליטיקאים, התקשורת והפרשנים הכלכליים שלנו ממשיכים להריע בציותנות לנתוני התמ"ג כאל מידע בעל חשיבות מירבית. נשאלו שאלות בנוגע לדיוק המספרים שמרכיבים את התמ"ג, וכמה תיקונים קטנים ומקריים בקצוות. אבל לא היתה כמעט סקרנות בנוגע להנחות היסוד שמהוות את הסכימה הסטטיסטית הגולמית שלו. אם בגלל שכנוע ישיר, ואם בגלל ההתבצרות המקצועית והכספית, פוליטיקאים, כלכלנים, ואחרים, לא היו להוטים לשנות אותו.

קיים צורך דחוף במדדים חדשים של קדמה, שמותאמים לכלכלה שבאמת קיימת. אנו חברים ב"להגדיר מחדש את הקדמה" (Redefining Progress), ארגון חדש

שמטרתו לעורר דיון ציבורי רחב על טיבה של הקדמה הכלכלית ועל האמצעים הטובים ביותר להגשים אותה. בהתאם לכך, פיתחנו מד חדש בעצמנו, כדי להראות שניתן לבצע דבר כזה וכן את הצורה שתהיה למד כזה. "כרטיס הניקוד" החדש הזה פותח צוהר לחשיבה מחודשת ומעמיקה על המדיניות הכלכלית ועל הנחות היסוד שלה. הוא מצביע בתוקף על כך שלא הבוחרים הם אלה שאיבדו את הקשר למציאות.

מעט היסטוריה של מדידות כלכלית (מוטות)

תמ"ג, הוא אבן-בוחן של המדיניות הכלכלית במשך זמן רב כל כך, עד שרוב האנשים רואים בו מן הסתם מעין סטנדרט אוניברסלי (ב-1991- הממשל האמריקאי עבר מהתל"ג המיושן לתמ"ג, מסיבות שנדון בהן מאוחר יותר). למעשה התמ"ג הוא פשוט מוצר מלאכותי של ההיסטוריה, שריד של עידן אחר. הוא צמח מתוך אתגרי המיתון של שנות ה-30- ושל מלחמת העולם השנייה, כשהאומה האמריקאית ניצבה בפני מציאות כלכלית שונה מאוד מזו של היום. במהלך ההיסטוריה המדידות הכלכליות התפתחו מתוך האמונות והנסיבות של אותה תקופה. כשעברו הכלכלות המערביות מחקלאות לייצור, למימון ולשירותים, אופני המדידה התפתחו בצורה כללית בהתאם. אבל במהלך המאה הנוכחית, ובמיוחד מאז המלחמה, התהליך האבולוציוני הואט לכדי זחילה. כלכלת השוק המשיכה להשתנות בצורה קיצונית. במיוחד חדרה עמוק יותר ויותר לתחומי המשפחה, הקהילה והסביבה הטבעית שבעבר נראו כנמצאים מחוץ לטווח השגתה. אבל בעוד שהשינוי הזה הואץ, האופן שבו אנו מודדים את הבריאות הכלכלית ואת הקדמה נשאר כשהיה.

האומדנים הראשונים של הנהלת החשבונות הלאומית בעולם המערבי היו פרי עבודתו של תומס פטי (Thomas Petty), באנגליה בשנת 1665-. היקף הראיה של פטי היה רחב למדי; הוא ניסה לברר את הקיבולת הלאומית שניתן להטיל עליה מס. בצרפת, על כל פנים, צץ פוקוס צר יותר. התורה הכלכלית ששלטה אז היתה זו של הפיזיקוראטים, שהחזיקו בדעה שהחקלאות היא המקור האמיתי לעושרה של מדינה. באופן לא מפתיע, המדידות שלהם התמקדו בתפוקה חקלאית. בכל מקרה, גם בצרפת היה מגוון גדול מאוד של נקודות מבט. באנגליה, מדינה מתועשת יותר, אדם סמית' (Adam Smith) ניסח תאוריה רחבה יותר של עושרה של אומה שכללה גם את כל עלומת פרי עמלם של היצרנים.

אבל נקודה חשובה אחת מני רבות, שהתומכים הנלהבים של אדם סמית' התעלמו ממנה, היא שסמית' שלל, את מה שקרוי בימינו, כלכלת הבידור והשירותים, כולל ממשלה ועריכת דין. תפקודים אלה יכולים להיות שימושיים או לא, הוא אמר. אבל בסופו של דבר הם "לא מייצרים שום ערך", מאחר והם אינם מסתכמים בדבר מוחשי. אין ספק שנקודת מבט זו נתונה לוויכוח. אבל סמית' שאל שאלה מכרעת, שאלה שנעלמה כמעט לחלוטין מהמחשבה הכלכלית, האם יש הבדל בין עסקות כספיות לבין תוספת אמיתית, לרווחת האומה?

בסוף המאה ה-19 מרכז הכובד של הכלכלה הבריטית עבר בצורה משמעותית מייצור למסחר ומימון. בכלכלה החדשה הזו, דעותיו של סמית' על העושר הלאומי החלו להכאיב. אלפרד מרשל (Alfred Marshall), שניסח את מה שמכונה היום כלכלה ניאו-קלאסית, הכריז כי תועלת, לאו דווקא מוחשיות, היא הסטנדרט האמיתי לתפוקה ולרווחה. שכר עמלם של עורכי דין, עמלות, כל העברות הניירת של הכלכלה המסחרית המופשטת, לא היו שונים במהותם משקי תפוחי-אדמה, או

מקרונוט עמוסים בברזל. החשיבות הכלכלית של פריט נעוצה לא בטבעו אלא פשוט במחיר השוק שלו.

ההצמדה של הנהלת החשבונות הלאומית למכנה המשותף הנמוך ביותר של המחיר, הייתה לימים בעלת השלכות נרחבות. משמעה שכל פריט במסחר נחשב כתוספת לרווחה הלאומית רק בגלל העובדה – ובשעור זה – שהוא יוצר ונקנה. באותה עת, המשמעות היא שרק עסקאות שמעורב בהן כסף נכללות בחשבון הלאומי. דבר זה השמיט שני תחומים גדולים: התפקודים של המשפחה והקהילה, מחד, ושל הסביבה הטבעית, מאידך. שניהם חיוניים לרווחה הכלכלית. אבל משום שהשירותים, שהם מספקים, נמצאים מחוץ למערכת המחירים, הם בלתי נראים בדין וחשבון הלאומי.

לפני זמן רב ניתן היה להבין הזנחה שכזו. בימיו של אדם סמית' החלק של החיים שנקרא "השוק" תפס חלק קטן מהמרחב הפיזי והחברתי. היה נדמה כי הסביבה יכולה לספק אינסוף משאבים, ויכולת אינסופית לספוג פסולת שהתעשייה, באותם ימים, יכולה הייתה להשליך. נראה היה כי המבנה החברתי היה מעוגן חזק כל כך לאורך ההיסטוריה, ולכן אף אחד לא חשב ששוק גדל יכול לחבל בו.

במהלך המאה הזאת, על כל פנים, הנחות אלה הפכו יותר ויותר רופפות. אין זה מקרי שגם הסביבה וגם המבנה החברתי סבלו משחיקה חמורה בעשורים האחרונים; אלה הם בדיוק התחומים, שהנחות מהמאות ה-18 וה-19, הוציאו מהכלל בחשבון של הרווחה הלאומית – בכלכלה הסוציאליסטית והקפיטליסטית כאחד. השחיקה הזו נשארה בלתי נראית ברובה, במונחים של מדיניות כלכלית, בגלל שהמדד שלנו לקדמה מתעלם ממנה; כתוצאה מכך, המדיניות הלאומית הרעה את מצבם.

כדי להבין כיצד נלכדה החשבונאות הלאומית בהנחות של העידן הקדום, כדאי ללמוד את התקופה שבה התגבשה הצורה הנוכחית של דין וחשבון כלכלי. בשנת 1931, קבוצה של מומחים מהממשל ומהמגזר הפרטי זומנו לשימוע של הקונגרס בכדי לענות על שאלות בסיסיות על הכלכלה. הסתבר שהם לא היו מסוגלים: הנתונים הכי עדכניים היו משנת 1929, והיו בסיסיים ביותר. ב-1932, השנה האחרונה לשלטונו של הובר באמריקה, ביקש הסנאט משרד המסחר האמריקאי להכין הערכה מקיפה של ההכנסה הלאומית. זמן לא רב לאחר מכן, הטיל המשרד על כלכלן צעיר בשם סיימון קוזנטס (Simon Kuznets) את המשימה לפתח סט אחיד של דין וחשבון לאומי. הדבר הפך להיות אב-טיפוס למה שכיום נקרא התמ"ג.

כששנות השלושים נמשכו, סוג חדש של חשיבה על המדיניות הכלכלית החל להכות שורש בין כמה מההוגים של ה"ניו דיל". על פי השקפתם התפקיד של הממשל הפדרלי אינו לתאם את מעשי התעשייה או למנוע ריכוז של התעשייה, כפי שה"ניו דיל" נהג בתחילה. תחת זאת, הממשלה צריכה לשמש מעין "קרבורטור" פיננסי, לשמור על תערובת עשירה של כוח קנייה שתיכנס למנוע, ואם זה נדרש, אפילו על ידי גרעונות.

התאוריה הזו מיוחסת באופן כללי לג'ון מיינרד קיינס (John Maynard Keynes), כמוכן, אבל מספר רב של אנשי ה"ניו דיל" התקרבו אליה באופן אינסטינקטיבי ומעשי. בגלל שהניהול הקיינסיני עבד באמצעות תזרמי כספים במקום על ידי תוכניות בירוקרטיות, הדין וחשבון הלאומי היה ממש חיוני לו. זוכה פרס הנובל רוברט סולאו (Robert Solow), מ-MIT, כינה את עבודתו של קוזנטס ה"אנטומיה" של ה"פילוסופיה" של קיינס.

השניים התאחדו באופן רשמי במהלך מלחמת העולם השנייה, ותוך כדי תהליך זה התל"ג הפך לכרטיס הניקוד העיקרי של הכלכלה הלאומית. קשה להפריז בערך התל"ג שהתפתח ככלי לתכנון מלחמתי. לקיינס עצמו היה תפקיד מרכזי במשרד האוצר הבריטי במהלך שתי מלחמות עולם. בתחילת המלחמה השנייה הוא השתתף בכתיבתו של מסמך בשם "ההכנסה וההוצאה הלאומית של בריטניה, ואיך לשלם עבור המלחמה", שסיפק הרבה מהבסיס התפיסתי של התמ"ג של ימינו.

בארצות הברית פרוייקט מנהטן קיבל הרבה יותר יוקרה. אבל כהישג טכני פיתוחו של התל"ג להנהלת החשבונות היה לא פחות חשוב. החשבונות אפשרו לאומה לאתר יכולת בלתי מנוצלת, ולעבור בהרבה את רמות הייצור אשר החשיבה הקונוונציונאלית החשיבה כאפשרית. להפתעתם הרבה, חוקרים אמריקאים גילו, לאחר המלחמה, שהיטלר קבע יעדי ייצור נמוכים בהרבה, חלקית בגלל מחסור בחשבונאות לאומית מתוחכמת.

לאחר שעזרו לנצח במלחמה, הקיינסינים היו מסוחררים מבטחון עצמי. רוח הרפאים של המיתון עדיין רדפה את ארצות הברית; אבל הכלכלנים האלה חשבו שמצאו את המפתחות לממלכת הכלכלה. עם ניהול פיסיקלי (כספי) נאות, הם יכלו לגבור על "מעגל העסקים" הנורא ולהבטיח שגשוג לנצח.

כשג'ון קנט גלבראיט (John Kenneth Galbraith) הצטרף למגזין 'פורצ'ין', הפרוייקט הראשון שלו היה להכין תוכנית למעבר ארה"ב לכלכלה שלאחר המלחמה. המאמר היה מבוסס על תכנונים ותחזיות מניהול החשבונות של התל"ג. "סיבה טובה אחת לצפות לשגשוג לאחר המלחמה היא העובדה שאנו יכולים לתאר את מפרט ההוראות שלו", כתוב במאמר. "אנו יכולים להודות על כך תודות לשיפור הבלתי ידוע אך המדהים של מדידות סטטיסטיות של התפוקה הנוכחית של המפעל בארה"ב".

"חוק התעסוקה" בארה"ב, בשנת 1946, הפך את התל"ג ואת התאוריה הכלולה בו למדיניות הרשמית. הוא ייסד מועצה של יועצים כלכליים כ"וועדת כמרים עליונה לניהול כלכלי", כפי שאלן גיי. ליצ'מאן (Allan J. Lichtman), פרופסור להיסטוריה באוניברסיטה האמריקאית, ניסח זאת, ואת התל"ג ככתבי הקודש שלהם. קדחת הייצור שמשכה את האומה אל מחוץ למיתון ובמהלך המלחמה הייתה כעת גם המודל לשלום.

ההתפתחויות הללו התוו את הנתבי למדיניות ולעיתונות הכלכלית למשך חמישים השנים הבאות. אירוניות לא חסרו. אם מוזר הדבר שהליברלים הדמוקרטים הפכו את העקרונות של כלכלת המלחמה לתבנית הקבועה של הממשל, לא פחות מוזר מכך מהרפובליקנים שנצמדו בלהט למד של רווחה שהיה במהותו מכשיר תכנון ממשלתי ריכוזי.

היו מספר השלכות שמעטים ראו אותן בבהירות באותה עת. אחת מהן הייתה שהכלכלנים הפכו לסמכות האולטימטיבית למדיניות הציבורית של אמריקה. לפני המלחמה, כלכלנים צוטטו לעיתים נדירות בדיווחי החדשות למעט אולי במעמד רשמי. כעת דעותיהם היו מושא לחיפוש ולציטוט כמו אמת מטעם הכנסייה או התנ"ך. זאת ועוד, כמפלגה שטיפחה את הכלכלנים האלה, הדמוקרטים הפכו לחסידים נלהבים של ניהול טכנוקרטי מלמעלה למטה, שהתכוון לפעול למען האנשים, אפילו אם זה נעשה באמצעים שנמצאים מעבר לתפיסתם.

אבל השינוי העיקרי היה - מי היו אותם "האנשים". בגלל שהגישה הקיינסיאנית ראתה בצריכה קטר המוביל את השגשוג, וושינגטון כולה התייחסה גם לציבור

במונחים אלה. הם כבר לא היו בראש ובראשונה חוואים, עובדים, אנשי עסקים – כלומר, יצרנים. במקום זאת הם היו צרכנים, שההוצאה שלהם הייתה חובה לאומית רצינית במטרה לבלום את חזרתו של המיתון הנורא. בחורינו הצעירים צעדו אל המלחמה; עתה צעדו האמריקנים אל הקניונים אשר יכסו בסופו של דבר את המדינה.

באווירה זו התל"ג, אמת-המידה ואמצעי המדיניות, הפך במהירות למטרה של המדיניות עצמה. הלכידות החברתית והסביבה הטבעית של האומה, שהתל"ג נידה אותם, נלקחו כמובנים מאליהם. בכל שבוע מנחה התוכנית של "גינרל אלקטריק", רונאלד רייגן, הודיע לאומה ש"צמיחה היא המוצר החשוב ביותר שלנו". מוצרים היו 'צמיחה', ולכן גם תל"ג היה 'צמיחה'.

התמ"ג כיום: איך "למטה" הופך "למעלה"

אם מפקד המשטרה המקומית באזורכם היה מודיע כי ה"פעילות" ברחובות העיר גדלה ב-15%, אנשים לא היו מתפעלים, וכתבים לא כל שכן. הם היו דורשים פרטים. מה בדיוק עלה? נטיעת עצים או פריצות? פעילות התנדבותית או מעשי שוד? תאונות דרכים או עזרה הדדית בין שכנים?

רק הכמות עצמה של פעילות, כשהיא נמדדת לבדה, לא אומרת לנו דבר לגבי השאלה אם החיים ברחובות הופכים טובים או גרועים יותר. בכלכלה זו אותו הדבר. "יותר" או "פחות" אומר מעט מאוד אלא אם אתה יודע מה. אבל איכשהו התמ"ג מצליח להנחיל קהות חושים קולקטיבית שבה שאלות בסיסיות כאלה נשאלות רק לעיתים נדירות.

התמ"ג כשלעצמו אומר מעט מאוד. זהו פשוט אמת מידה של התפוקה הכוללת (הערך בדולרים של מוצרים ושירותים מוגמרים), הוא מניח שכל מה שמיוצר הוא על פי הגדרה "טובין" (goods). הוא לא מבחין בין עלויות לרווחים, בין פעילויות יצרניות להרסניות או בין פעולות ברות קיימא לכאלה שאינן. אמת המידה המרכזית לשגשוג מדינה עובדת כמו מכונת חישוב שמבצעת חיבור אבל לא מסוגלת לחסר. היא מתייחסת לכל דבר שמתרחש בשוק כרווח למין האנושי, בעודה מתעלמת לחלוטין מכל מה שקורה מחוץ לממלכה של חילופי כספים, בלי קשר לחשיבות הדברים לאיכות החיים.

על פי הסטנדרט המוזר של התמ"ג, הגיבור הלאומי של הכלכלה הוא חולה סרטן סופני שנמצא בתהליך גרושין יקר. המאורע השמח ביותר הוא רעידת אדמה או הוריקן. הסביבה הרצויה ביותר היא אזור מזוהם בפסולת רעילה שתעלה מיליארדי דולרים לנקותה. כל אלה תורמים לתמ"ג, בגלל שהם גורמים לכסף להחליף ידיים. הדבר דומה לעסק המחזיק במאזן כספי רק על ידי חיבורם של כל "העברות הכספים", בלי להבחין בין הכנסה להוצאה או בין נכסים לחובות.

הפרוורטיות של התמ"ג משפיעה למעשה על כל חלקי החברה. ב-1993 וויליאם ג'יי. בנט (William J. Bennett), שהיה שר החינוך בממשלו של רייגן, פרסם מחקר על שקיעה חברתית. הוא קרא לו "האינדקס של סימנים תרבותיים מובילים", קונטרה מכוונת לדו"ח הכלכלי העונתי בעל שם דומה של משרד המסחר. כוונתו הייתה לפרט את השחיקה החברתית שהתרחשה אפילו כאשר המדדים הכלכליים של האומה עלו.

העובדה המוזרה הבולטת לעין, מרשימת המלאי העגומה של בנט, על פשע, גרושים, התמכרות לתקשורת ההמונים, וכל השאר, היא, שרוב הפריטים בה למעשה מעלים את התמ"ג. השם האחר של צמיחה יכול להיות התדרדרות חברתית. גרושין, למשל, מוסיפים קצת כסף לחשבונות עורכי הדין, הצורך בבית שני, תחבורה ויעוץ עבור הילדים, וכן הלאה. רק עורכי דין המתמחים בגירושין עולים בוודאי כמה מיליארדי דולרים בשנה, ויתכן שהרבה מעבר לכך. גירושין גם מספקים דחיפה משמעותית לענף הנדל"ן. "לרוע המזל, גירושין הם חלק גדול בעסק שלנו. פירושם מכירת [בית] אחד ולפעמים קנייתם של שניים" אומר סוכן קרקעות בפרבר בשיקגו ל"שיקגו טירביון". באופן דומה, הפשע תרם להתפתחותה של תעשיית מניעת הפשע והביטחון עם הכנסות בסך למעלה מ-65 מיליארד דולר בשנה. מכשיר לנעילת מכוניות הנקרא "האלה" מוסיף לבדו 100 מיליון דולר בשנה לתמ"ג. אפילו אירוע מבעית כמו הפיצוץ של הבנין הפדרלי באוקלהומה הופך לתוספת כלכלית על ידי החישובים המוזרים של התמ"ג. "אנליסטים מצפים שהמחירים המשותפים [של חברות שמייצרות ציוד נגד פשע] יעלו במשך החודשים הבאים, דיווח היוול סטריט ג'ורנל, זמן קצר לאחר הפיצוץ, "כאשר חששות לביטחון יתורגמו לחוזים".

בנט ציטט את הסטטיסטיקה המצמררת לפיה בני נוער מקדישים במוצע כשלוש שעות ביום בצפייה בטלוויזיה, וכחמש דקות ביום ביחידות עם אבותיהם. אבל כשהילדים מדברים עם הוריהם, הם לא תורמים לתמ"ג. בניגוד לכך, MTV עוזרת להפוך אותם לצרכנים נלהבים שמעלים את התמ"ג. אפילו אותן אמהות נערות שאינן נשואות מביאות צרכנים חדשים קטנים לעולם (היכן שהם מצטרפים במהירות ל"שוק הילדים" ואחר כך ל"שוק הנוער", שביחד מוסיפים 200 מיליארד דולר לתמ"ג). לכן בעוד אנשים שמרנים מבחינה חברתית כמו בנט מקוננים בצדק על הדעיכה החברתית של האומה, שותפיהם המעודדים את השוק החופשי מסתכלים על אותה תופעה מבעד לעדשות התמ"ג ופותחים את בקבוק השמפניה.

דבר דומה קורה לסביבה הטבעית: ככל שהאומה מכלה את משאביה הטבעיים, כך התמ"ג צומח. זו הפרה של העקרונות הבסיסיים של הנהלת החשבונות, בכך שזה מצייר את צמצום ההון כהכנסה עכשווית. אף איש עסקים לא יבצע שגיאה גסה כל כך. כשחברת נפט קטנה קודחת באר נפט בטקסס, היא מקבלת הנחת התרוקנות נדיבה במיסים, כהכרה בהפסד שלה. אבל אותו קידוח בדיוק מופיע כרווח לאומה בתמ"ג. כשארצות הברית דגה ומשאירה שרידים בודדים מאוכלוסיות הדגים, זה מופיע בספרי החשבונות הלאומיים כבום כלכלי-עד ששדות הדיג קורסים. כפי שהכלכלן הרמן דלי, שעבד בבנק העולמי מנסח זאת, מערכת הנהלת החשבונות הלאומית מתייחסת לכדור הארץ כאל עסק בפשיטת רגל.

הוסיפו זיהום לזרע מאזן החשבונות ונדמה שמצבנו רק נעשה טוב יותר. למעשה, זיהום מופיע כרווח פעמיים: פעם כשהמפעל הכימי, לדוגמא, מייצר אותו כתוצר לוואי ופעם נוספת כשהאומה משקיעה מיליארדי דולרים לנקות את איזור הזיהום הרעיל שנוצר כתוצאה מכך. זאת ועוד, ההוצאות הנוספות שנגרמות כתוצאה מהדרדרון והדלדול הסביבתי-כמו הוצאות על תרופות שנובעות מזיהום אוויר-גם הן מופיעות כעליה בתמ"ג.

סוג זה של ניהול חשבונות "מאכיל" את האומה בכך ששמירה על המשאבים והגנה על הסביבה הטבעית חייבים לבוא על חשבון הכלכלה, בגלל שהתוצאה יכולה להיות תמ"ג נמוך יותר. הדבר דומה למצב שבו רזרבת הון נגד ירידת ערך חייבת לבוא על חשבון העסק. להיפך, רזרבות הון חיוניות להבטחת עתידו של העסק. להתעלם מכך פירושו לבלבל לקיחת הלוואה לעתיד עם הרווח עצמו. שימור משאבים עובד באותו אופן, אבל ניהול החשבונות הפרוורטי של התמ"ג מסתיר את העובדה הבסיסית הזו.

לא פחות חשוב הוא האופן שבו מתעלם התמ"ג מהתרומה של התחום החברתי, כלומר, התפקיד הכלכלי של משקי הבית והקהילות. זה מקום שבו מתבצעת הרבה מהעבודה החשובה ביותר באומה, מטיפול בילדים ובאנשים מבוגרים ועד לעבודה התנדבותית על מגוון צורותיה. זהו הדבק החברתי של האומה. אבל מכיוון ששום כסף לא מחליף ידיים בנחלה זו, היא בלתי נראית לכלכלה הקונוונציונלית. התמ"ג כלל לא מחשיב אותה – ומשמעות הדבר שככל שהמשפחות והקהילות שלנו מתפרקות וסקטור שרות רשמי בא במקומם, כך התמ"ג עולה, וכתבי הכלכלה משמיעים תרועות שמחה.

הורות הופכת למעונות יום, קפיצה לשיחה במטבח הופכת לפסיכיאטריה ולווידאו, עינם הפקוחה של השכנים הופכת למערכות אזעקה ולקציני משטרה, הארוחה המשפחתית הופכת למקדונלד'ס, בכל רובדי החיים, דברים שאנשים נהגו לעשות למען ויחד עם אחרים הפכו לדברים שהם צריכים לקנות. מעונות יום מוסיפים 4 מיליארד דולר לתמ"ג. מכשירי וידאו וציוד בידור דומה, מוסיפים 60 מיליארד דולר.

הפוליטיקאים מסתכלים על השקיעה הזו במשקפיים אידיאולוגיות שחוקות: השמרנים מחפשים בשוק, הליברלים בממשל. אבל למעשה שני ה"סקטורים", באופן יחסי לפחות, הם פשוט שני צדדים של אותה מטבע: הן הממשלה והן השוק הפרטי גדלים על ידי מעשי קניבליזציה בתחומי המשפחה והקהילה שמטפחים ותומכים בנו.

אלה הן רק הבעיות הברורות ביותר. יש אחרות, לא פחות חמורות. התמ"ג מתעלם לחלוטין מחלוקת ההכנסה, לדוגמה, כך שרווחים עצומים בצמרת, כפי שנעשו בשנות ה-80, מצטיירים כשפע חדש לכל. לא קיימת כל הבחנה בין האדם במשרת ההיי-טק הבטוחה לבין עובד הצווארון-הכחול שחייב לעבוד בשתי משרות בשכר נמוך. התמ"ג מתייחס לשעות הפנאי ולזמן בחיק המשפחה באותו האופן שבו הוא מתייחס לאוויר ולמים: כחסרי כל ערך. כאשר הצורך במשרה שנייה מקטין כמעט לגמרי את הזמן הפנוי למשפחה או לקהילה, התמ"ג מתעד את ההפסד הזה כרווח כלכלי.

ישנו גם הנושא של התמכרות לצריכה. פונדמנטליסטים של השוק החופשי נוטים לתקוף את מבקרי התמ"ג כ"אליטיסטים". אנשים קונים דברים בגלל שהם רוצים אותם, הם אומרים, ומי יודע טוב יותר מהאנשים עצמם מה מוסיף לאיכות החיים? זהו טיעון קצר ומשכנע. אבל האם האמת באמת כה פשוטה? כ-40% משותי המשקאות החריפים במדינה עוברים את גבולות ה"מתינות" שמוגדרת ב-2 משקאות ביום. ניצול לרעה של כרטיסי אשראי הפך נפוץ כל כך ש"לוויים" אנונימיים מקיימים 45 פגישות בשבוע באזור מפרץ סן-פרנסיסקו לבדו. קרוב ל-50% מהאמריקאים מחשיבים עצמם כבעלי משקל עודף. כשחושבים על תעשיית הדיאטות בהיקף של 32 מיליארדי הדולר, התמ"ג נראה מוזר באמת. הוא מביא בחשבון הן את האוכל, שאנשים היו מעדיפים שלא לאכול, והן את המיליארדים שהם מוציאים כדי להיפטר מהקילוגרמים שהתווספו כתוצאה מכך. החולה שעובר ניתוח מעקפים הופך כמעט למטפורה של המדד הלאומי לרווחה. התחפר בשומן, שלם את התוצאה, חבר את השניים יחד, והכלכלה גדלה בעוד קצת.

כך גם משפטו של או.ג'יי. סימפסון. כשה'וול סטריט ג'ורנל' חיבר את ההוצאה על הצוות המשפטי של סימפסון (20,000 דולר ביום), ההוצאות של רשתות הטלוויזיה,

הפסלונים של או. גיי. , וכל השאר הוא קיבל תוספת של כ-200 מיליון דולר לתמ"ג, שעליה יוכלו הפוליטיקאים לקחת קרדיט ב-1996. "התמ"ג של משפט או. גיי. עובר את זה של, לדוגמא, גרנדה", טענה הכותרת של כתבת המגזין. אפשר להתחיל להבין מדוע פוליטיקאים מעדיפים לדבר על צמיחה במקום על מה הם בעצם מרכיביה, ומדוע 'פרוזק' לבדו מוסיף למעלה מ-1.2 מיליארד דולר לתמ"ג, כשאנשים מנסים להרגיש מעט יותר טוב בתוך כל הקידמה הזו.

המדיניות של הקביעות

לסיימון קוזנטס היו הסתייגויות רציניות מהנהלת החשבונות הלאומית שהוא עזר ליצור. כבר בדיווח הראשון שלו לקונגרס, ב-1934, הוא ניסה להזהיר את האומה ממגבלות המערכת החדשה. "השגשוג של אומה", הדיווח סיכם, "יכול לבוא לידי ביטוי רק בקושי ממדידה של הכנסה לאומית כפי שהוגדרה למעלה".

אבל התמ"ג המשיך לצבור מעמד של עמוד-תווך, והחששות של קוזנטס העמיקו. הוא דחה את ההסכמה המחשבתית הקדומה שהיתה רווחת במרבית החשיבה הכלכלית. כשכלכלה גדלה, הוא אמר, הקונספט של מה היא כוללת חייב לגדול גם כן. הכלכלנים חייבים לשאוף למדוד דברים נוספים ושונים. ב-1962 קוזנטס כבר כתב ב-'ניו ריפליקי' שיש צורך לחשוב מחדש בצורה מעמיקה על הנהלת החשבונות הלאומית. "צריך לשמור בראש וראשונה על הבחנות בין כמות לאיכות של הצמיחה, בין העלויות לרווחים שלה, ובין הטווח הקצר לארוך", הוא כתב. מטרות של "עוד" צמיחה צריכות לפרט צמיחה של מה ולשם מה.

לגבי רובנו, זה פשוט נראה כמו הגיון בריא. אם הממשלה הולכת לעודד משהו, וודאי שהבוחרים צריכים לדעת מהו אותו משהו. אבל לפי השקפתם של רוב הכלכלנים, הצעתו של קוזנטס הייתה בגדר פצצה מתקתקת. מרגע שהתחלת לשאול "מה" בנוסף ל"כמה" – כלומר, על האיכות ולא רק על הכמות, הנחת היסוד של הנהלת החשבונות של המדינה כמד-קידמה, מתחילה להתפורר, ויחד עימה הרבה מהחשיבה הכלכלית הקונוונציונלית שעליה מבוססים אותם חשבונות.

לא מפתיע הוא שבחוגי הכלכלה לא ששו לאמץ את נקודת המבט של קוזנטס. למרות שזכה בפרס נובל ב-1971, כלכלנים רבים ביטלו אותו כמין סטטיסטיקאי שקיבל יותר מדי שבחים. רובם גם מודעים לפחות לחלק מהמגרעות של התמ"ג. אבל במקום להתייבב בפני מגרעות אלה בכנות, הם משכו בכתפיהם או שאפו למזער את ההשלכות לגבי המודלים שלהם. בטקסט הכלכלי הנפוץ שלהם, פאול סמואלסון (Paul Samuelson), וויליאם נורדהאוס (William Nordhaus) מקדישים כמה עמודים לתיקונים אפשריים בתמ"ג כדי לשקף דאגות סביבתיות ואחרות. אבל הדבר בא לידי ביטוי יותר ברוח של תיקון טכני מאשר העמדה בספק של ההנחה היסודית.

את תוצאות הקיבעון בנוגע לתמ"ג אפשר אולי לראות בצורה המוחשית ביותר במה שנהוג לכנות "המדינות המתפתחות" (מונח שבעצמו מוגדר בעיקר במושגים של תמ"ג) – ובאופן ספציפי במדיניות של הבנק העולמי, שהוא מעין ה"צאר" של פיתוח מדינות הדרום. כבר לפני כמה עשורים קוזנטס ניסה להצביע על האבסורד בשימוש במד כזה כדי להעריך את כלכלותיהן של המדינות הפחות מפותחות, שבהן חלק גדול מהייצור מתרחש בכלכלת משק-הבית, ולכן היא מעבר לתחום תפיסתו של התמ"ג. אסטרטגיית פיתוח שמתבססת על העלאת התמ"ג עלולה לערער את כלכלת משק-הבית ובכך לפגוע ברווחתם של אנשי המדינה, בעודה מחריבה עד היסוד את הסביבה.

1989- ברבר קונאבל (Barber Conable), מי שהיה אז נשיא הבנק העולמי, הודה שקיימת בעיה ביחס לנושאים הסביבתיים. "החשובים הנוכחיים מתעלמים מהרס הבסיס של משאבי-הטבע ורואים במכירת משאבים בלתי-מתחדשים אך ורק הכנסה", הוא כתב. "חייבת להימצא דרך טובה יותר". אבל בקומות התחתונות המשיכו כלכלני הבנק לעסוק באסטרטגיה של הלוואות שנועדו להעלות את התמ"ג. פרסום עדכני אחד של הבנק העולמי אישר אותו מחדש כ"קריטריון הראשי החשוב ביותר למיון כלכלות", וכמוטעה. במחקר 'מרעיד אדמה' על אינדונזיה ב-1989, המכון לחקר משאבים, מושינגטון די.סי., בדק את ההשלכות על משאבי הטבע. מאז 1970, אינדונזיה הייתה דוגמא לסיפור הצלחה לאותם בתי ספר המלמדים את הפיתוח הקונונציונלי, בהשיגה שיעור צמיחה יוצא מגדר הרגיל של 7% בשנה. אבל קצב רצחני כזה לא יכול להמשך לנצח. אינדונזיה מוכרת עושר מינרלי יקר שאינו בר חידוש. כשהיא כורתת ומפנה את יערותיה ומכלה את האדמה שלה עם חקלאות אינטנסיבית, היא למעשה שודדת את העתיד כדי לממן את הבוס העכשווי. לאחר שהוסיף לכך עוד גורמים, מצא המכון שקצב הגידול הבר-קיימא האמיתי היה רק כמחצית מהקצב הרשמי, וזאת בלי להחשיב את הספקטרום הרחב יותר של עלויות חברתיות וסביבתיות, שהיו מורידות את שיעור הצמיחה עוד יותר. הנה עוד אזהרה לאלה שהיו מוכנים לשים לב אליה. אבל המוסד הבינלאומי לפיתוח לא עשה דבר מסוג זה. למעשה, מה שנמדד כצמיחה גדל באופן רחב יותר מאי פעם. מה שמיוחד, הוא, שבשנת 1991 התל"ג הומר לתמ"ג – שינוי שקט שהיה בעל השלכות גדולות מאוד.

על פי המדידה הישנה, התוצר הלאומי הגולמי, ההכנסות של הפירמות הבינלאומיות היו מיוחסות למדינות שלהן הייתה הבעלות על הפירמה – ולהיכן שהרווחים בסופו של דבר יחזרו. תחת התוצר המקומי הגולמי, על כל פנים, הרווחים מיוחסים למדינה אשר בה המפעל או המכרה ממוקמים, למרות שהם לא יישארו שם. השינוי הזה בניהול החשבונות הפך הרבה מדינות שנאבקו על קיומן לאתרים משגשגים מבחינה סטטיסטית, בעודו מסייע לדחיפה לקראת כלכלה עולמית. בצורה נוחה מאוד הוא מסתיר עובדה בסיסית: המדינות הצפוניות לוקחות את משאבי הדרום, וקוראות לכך רווח של הדרום.

הפגמים הבסיסיים יותר של התמ"ג לא עברו ללא הבחנה בקרב מדינות העולם. בצרפת, דו"ח של הפרלמנט קרא למדדים חדשים של קידמה; גם משרד האוצר של אוסטרליה עשה כך. הן האו"ם והן הפרלמנט האירופי התמודדו עם הסוגיה הזו, ויש רחשים אפילו בבנק העולמי.

אבל השינוי לא יעבור בקלות בארצות הברית. הפרסום הרבעוני של שער התמ"ג הפך לטקס של היוול סטריטי ולמטרונום עבור כלי התקשורת, בקובעו את הקצב ואת קו-הסיפור של הדיווח הכלכלי. במיוחד עבור התקשורת, התמ"ג משרת תשוקות מוסדיות עמוקות, כשהוא משלב את החזות של וודאות אמפירית וסמכות מקצועית עם קו-תקשורת מוכן מיידית. הוא גם משרת את התעשיות המשגשגות כתוצאה מהמדיניות שהוא מחזק; אלה שנוטות לכלות ולזהם מרוצות במיוחד ממערכת הנהלת החשבונות שמציירת פעולות אלה כקידמה כלכלית. דבר זה הובהר היטב בשנה שעברה כשממשל קלינטון הציע, באופן הגיוני, שדלדול משאבים יופחת מהתמ"ג (אם כי רק כהערת שוליים) במקום להתווסף אליו.

הרעיון התגלגל במסדרונות משרד המסחר במשך שנים, וההצעה עצמה של המנהל הייתה מתונה באופן קיצוני. למרות זאת, בשימוע בפני וועדת התקציב, באפריל

1994, שני נציגים של מדינות בעלות תעשיית פחם התנפלו על צוות המשרד. לאחר חילופי דברים שהמחישו מדוע חברי הקונגרס משאירים בדרך כלל סוגיות טכניות לצוותים שלהם, חבר הקונגרס אלן מולוהן ממערב וירג'יניה, הגיע בסופו של דבר ללב הסוגיה. אם הנהלת החשבונות הלאומית תכלול את הידלדלות מאגרי הפחם ואת התוצאות של זיהום האוויר (שיתווספו מתי שהוא), הוא אמר "מישהו ילך ויגיד... שתעשיית הפחם לא תורמת כלום למדינה". יותר טוב להשאיר את דלדול המשאבים ואת הזיהום מוחבאים מתחת לשטיח החשבונאות שנקרא "צמיחה". הוועדה דרשה בחינה חיצונית יקרה, ודחתה למעשה את הפרויקט. בקונגרס רפובליקני גורלו אינו מובטח בשום צורה שהיא.

מד קידמה אמין

כלכלנים הביעו את התנגדותם למדדים חדשים בעיקר במונחים פילוסופיים. מדד של קידמה לאומית חייב להיות מדעי וחופשי מערכים, הם אומרים. כל ניסיון להעריך כיצד הכלכלה באמת משפיעה על אנשים יכול יותר מדי הנחות יסוד והאשמות, יותר מדי שיפוטיות התלויים בערכים, בנוגע לשאלה את מה צריך לכלול. יותר טוב להישאר על מה שמשוער כאדמה מוצקה של התמ"ג, שעם כל מגרעותיו רכש הילה של מדע אמפירי מעשי.

למרות ההילה, התמ"ג הנוכחי רחוק מלהיות חופשי מערכים. השארת העלויות החברתיות והסביבתיות מחוץ לחישוב הכלכלי לא מתחמקת משיפוט ערכי. להיפך, היא מבצעת את השיפוט הערכי העצום אשר דברים כמו התפרקות המשפחה ופשע, הרס של אדמות מעובדות ושל זנים שלמים, תת-תעסוקה ואיבוד זמן פנוי, אינם נחשבים בשיווי-המשקל הכלכלי. **העובדה היא, שהתמ"ג נותן כבר ערך שרירותי לגורמים כאלה – אפס עגול וגדול.**

החשיבה הכלכלית הקונוונציונלית נוהגת על פי הנחת יסוד פשוטה בהקשר זה: כפי שפאול סמואלסון מנסח זאת בספרו, "הכלכלה מתרכזת במושגים שניתן למדוד אותם באופן מעשי". במלים אחרות, אם קשה לספור משהו אזי אין לו חשיבות. ברור שלעולם לא תהיה דרך להציב ערך דולרי מדויק לחיי המשפחה והקהילה שלנו, האוקיינוסים שלנו והשטחים הפתוחים. זה לא אומר שהם חסרי ערך. זה רק אומר שאין לנו דרך לרשום את ערכם בצורה ברורה-השוואה למחירי השוק. אף על פי כן, האתגר הוא להתחיל לפתח ערכים הגיוניים יותר מאפס; להפסיק להתעלם לחלוטין ממה שהוא חיוני לבריאות הכלכלית והחברתית של המדינה. הערכה של העלויות החברתיות והסביבתיות אשר תהיה פחות מעוותת ופרוורטית מהתמ"ג שיש כרגע. אומדן זהיר של, נאמר, עלויות התפרקות משפחה ופשע ייתן תמונה מדויקת יותר על ההתקדמות הכלכלית מזו שתתן התעלמות מוחלטת מעלויות כאלה.

יש לנו סקיצה גסה של תמונה כזו. בתקציב מוגבל, תוך שימוש בנתונים שהממשל הפדרלי ומוסדות אחרים כבר אספו, פיתחנו הערכות לגבי גורמים שהממסד הכלכלי מתעלם מהם. התוצאה היא מדד חדש שמגיע קרוב הרבה יותר – לא כל הדרך, אבל קרוב יותר – לכלכלה שאנשים חווים. אנו קוראים לו "מד קידמה אמין" (GPI – **Genuine Progress Indicator**) והוא מספק תוכן לפער בין הכלכלה, שצוירה על ידי הפרשנים הכלכליים, לזו שהביאה דאגה וכאב גדלים והולכים לכל כך הרבה אנשים אחרים. הוא גם מתחיל להצביע על סוג המדידות שהממשל הפדרלי, על המשאבים הסטטיסטיים העצומים שלו, יכול להקים.

ה-GPI מכיל למעלה מ-20 היבטים של החיים הכלכליים שלנו שהתמ"ג מתעלם מהם. ביססנו את הרשימה הזו על מידע זמין והגיון בסיסי. משפחה לא מחשבת כל

דולר שהיא מוציאה כצעד קדימה. במקום זאת, היא מנסה למיין את ההוצאות הכספיות השונות – וזה באופן בסיסי מה שאנחנו עשינו עם הנהלת החשבונות הלאומית. התחלנו עם אותם נתוני צריכה שהתמ"ג מבוסס עליהם, אבל שינינו אותם במספר אופנים. כיווננו על פי כמה גורמים (כמו חלוקת הכנסה), הוספנו כמה גורמים (כמו הערך של עבודות בית ועבודות בקהילה), והחסרנו אחרים (כגון עלויות זיהום וכדו'). התוצאה היא דף מאזן חשבונות לאומי שמתחיל להבדיל בין העלויות לתועלות של ה"צמיחה".

הנה כמה גורמים שכללנו:

כלכלת הבית ועבודה התנדבותית. חלק נכבד מהעבודה הלאומית החשובה ביותר – והעבודה שמשפיעה על איכות החיים שלנו בצורה הישירה ביותר – מתבצעת במסגרות המשפחה והקהילה. טיפול בילדים ובקשישים, ניקיון ותיקונים, תרומה לקבוצות בשכונה – מכל אלה התמ"ג מתעלם לחלוטין כשכסף לא מחליף ידיים. כדי להתגבר על בעיה זו, כללנו, בנוסף לדברים אחרים, את הערך של עבודה ביתית על-פי חישוב של הערכת הסכום שמשפחה הייתה צריכה לשלם למישהו אחר כדי לבצע את העבודה.

פשע. התמ"ג מחשיב כהתקדמות את הכסף שאנשים מוציאים כדי להרתיע פושעים וכדי לתקן נזקים שהפשע גורם להם. בכל אופן, רוב האנשים יחשיבו את העלויות האלה כחלק מהגנות הכרחיות נגד דעיכה חברתית, וכך גם מחשיב אותם ה-GPI. כללנו הוצאות רפואיות ואובדן רכוש שנגרמו כתוצאה מפשיעה ואת המנעולים והאמצעים האלקטרוניים שאנשים קונים כדי למנוע אותה.

הוצאות הגנה אחרות. עלויות שמיוחסות לפשע הם רק סוג אחד של הוצאה שמטרתה לתקן נזק שנגרם בעבר או בהווה, בניגוד לשיפור מצבם של האנשים. הכללנו גם את הכסף שהוצא על תאונות של מכוניות ואת מה שמשקי הבית משלמים על מסנני מים, ציוד לטיהור אוויר, וכדו', כדי להתגונן נגד ההתדרדרות הסביבה הפיזית שלהם.

חלוקת ההכנסה. גאות עולה של התמ"ג לא בהכרח מעלה את כל הסיירות – לא אם הגידול בהכנסה מתרחש בעיקר בצמרת. זה קרה בשנות ה-80: האחוזה העליון של משקי הבית נהנה מגידול בהכנסה של למעלה מ-60%, בעוד ההכנסה של 40% התחתונים של משקי הבית ירדה. כדי לקחת בחשבון את הגאות הבלתי שיוויונית הזו, כיווננו את ה-GPI לרמה שבה כל האוכלוסיה השתתפה באמת בכל עליה.

דלדול משאבים והשחתת הסביבה. כשהאומה שוחקת את מאגרי הנפט ומחצבים אחרים, הדבר צריך להופיע כעלות בהנהלת-החשבונות הלאומית, בדיוק כפי שזה קורה בספרי החשבונות של עסק פרטי; אבל התמ"ג מתייחס לכך כאל רווח. הפכנו את זה ב-GIP. באופן דומה, זיהום האוויר והמים שלנו מייצג את השחיקה בקיבולת של הטבע לספוג את הפסולת האנושית. לפיכך, הוספנו, יחד עם דברים נוספים, את

הנזק לבריאות האדם, לחקלאות ולמבנים מזיהום המים והאוויר, וכן הפסדים של נופש כמו הצפה של חופים בביוב או בפסולת רפואית.

הפסד של שעות פנאי. אם אנשים חייבים לעבוד בשתי משרות או שעות ארוכות יותר רק כדי להשתוות, אז הם לא באמת שווים. הם נשרכים מאחור, מפסידים זמן לבילוי עם משפחתם, להרחבת השכלתם, או כל דבר אחר. התמ"ג מניח שזמן זה לא שווה כלום. אנחנו כללנו אותו בשער של משכורת ממוצעת.

כשכוללים גורמים כאלה מתחילים להרכיב תמונה של הכלכלה שרוב האמריקאים חווים. זה מבהיר במידה רבה את ה"פרדוקס" שחלחל לכתבות במשך הקמפיין לקונגרס בשנים האחרונות. התמ"ג יגיד לנו שהחיים השתפרו בהדרגה מאז שנות ה-50 המוקדמות – שהצעירים של היום נכנסים לעולם כלכלי טוב יותר מזה של הוריהם. התמ"ג לכל אמריקאי גדל ביותר מפי 2 במשך תקופה זו. ה-GPI מראה תמונה שונה מאוד: עקומה עולה מתחילת שנות החמישים עד בערך 1970, אבל ירידה הדרגתית של בערך 45% מאז. זה מצביע בצורה חזקה על כך שעלויות הפעילות הכלכלית המתגברת – לפחות אלה של הפעילות שבה אנו נעולים כעת – החלו לעלות במשקלן על היתרונות, כשהתוצאה היא צמיחה שהיא למעשה בלתי כלכלית.

במיוחד מגלה ה-GPI שהרבה ממה שאנו קוראים לו בשם צמיחה או תמ"ג הוא בעצם אחד משלושה דברים בתחפושת: **תיקון טעויות גסות וריקבון חברתי מהעבר, הלוואת משאבים מהעתיד, או הזזה של תפקודים מהתחום המסורתי של משק-הבית ושל הקהילה לתחום של הכלכלה הכספית.**

קוראים רבים עשויים לחשוב על תוספות לרשימת הגורמים שה-GPI צריך לכלול, ובכך לחזק, הן את הקונספט הבסיסי והן את הטבע השמרני של החישובים שלנו. אנחנו השארנו בחוץ, לדוגמא, את התופעה של צרכנות ממכרת, אותן הוצאות שהצרכנים עצמם אומרים שהם מייחלים שהם לא היו עושים. לא כללנו גם את הכחדת המינים, מכיוון שאין דרך משביעת רצון לחשב אובדן כזה במונחים כלכליים.

העבודה על ה-GPI נמשכת כבר כמה שנים, ואנו נמשיך לעדן אותו. אבל כבר נראה שהוא נגע בעצב חשוף במקצוע הכלכלה ומעבר לו. למעלה מ-400 כלכלנים ומספר גדל של הוגי דעות, כולל רוברט אייזנר (Robert Eisner), הנשיא הקודם של

התאחדות הכלכלה האמריקאית, ואלבין טופלר (Alvin Toffler) העתידן החביב של ניוט גרינגריץ', אימצו אותו כצעד חשוב לקראת סוג חדש של מדדים שנחוצים בדחיפות. מכוני מחקר בגרמניה ובבריטניה ניסו לשעתק אותו עבור מדינותיהם. המדידה הכלכלית עומדת בפני שינוי שורשי, ואנו מקווים שה-GPI יאיץ את התהליך. אבל מדידה היא אמצעי, לא מטרה. השאלה החשובה יותר היא כיצד סט ישר של ספרי כלכלה ישנה את הוויכוח הכלכלי הלאומי ויכריח את המנהיגים שלנו לצאת מ"כפר הפטיומקין" שלהם.

מכרטיסי-ניקוד למדיניות

דמיינו את פטר ג'נינג'יס במהדורת חדשות הערב, מקריא את הנתונים החדשים של משרד המסחר ברצינות המהוקצעת שלו. במקום התמ"ג, הוא מדווח על משהו דומה יותר ל-GPI. התפוקה הלאומית גדלה, הוא אומר, אבל הורים עבדו יותר שעות ולכן בילו פחות זמן עם ילדיהם. ההוצאה על צריכה "עלתה באופן חד", אבל רוב השינוי הלך על הגידול בהוצאות הרפואיות ותיקון ההריסות שנגרמו על ידי ההוריקנים וההצפות. המשאבים ירדו, כלומר חלק מהשגשוג של היום נלקח על חשבון נכדינו. וכך הלאה.

לדיווחים מסוג זה תהיה השפעה קיצונית. הם יפרצו את הסכמה הכלכלית ההרמטית של הכלכלנים והמנתחים מ'וול סטריט' שחולשים על החדשות בימינו – ההפשטות שמתפקדות כפלנקס תפיסתי כנגד המציאות. פתאום עיתונאים ופוליטיקאים כאחד יצטרכו להתעמת עם הכלכלה שאנשים חווים במציאות. יהיה קצת מתן דין וחשבון אמיתי בווינגטון, תחושה טובה יותר של סיבה ותוצאה בין מה שהקונגרס עושה למה שקורה בחיינו שלנו. מדדים חדשים יעיפו את המדיניות השגויה של הצמיחה, ואת המדיניות העקלקלה שמתלווה אליה. פוליטיקאים כבר לא יוכלו יותר להתחמק עם הבטחה חלקת הלשון שהמדינה תוכל לצמוח אל מעבר לשקיעה הסביבתית והתפרקות המשפחה, אי השיוויון והחובות, כאשר במקרים רבים המדינה צמחה אליהן והצמיחה את הבעיות האלה.

הבטחות כאלה הפכו למעין מכונת 'פרפטום-מובילה'. ניוט ג'ינגריץ' הכריז בהתלהבות על כלכלת הבידור ועל 500 ערוצי הכבלים שהיא תביא לסלון האמריקאי (כשג'ינגריץ' ופוליטיקאים הקרובים לדעותיו מהללים את ה"צמיחה", בידור הוא אחד הדברים שהם מדברים עליו; מאז 1991 הוא גדל פי שתיים מההוצאה הצרכנית

הכללית). אבל כשערוצים אלה הציפו את הסלון הביתי עם סקס ואלימות, וכשהילדים צופים בטלוויזיה יותר מהזמן שהם שוהים עם הוריהם או עם שעורי הבית שלהם, הוא מאשים את הליברלים האלה בהתפוררות ערכי המשפחה. באותו זמן, הוא שמח לכלול את החזרי המס החדשים שנגרמים מאותה התפרקות משפחתית כדי לאזן את התקציב הפדרלי. ניהול חשבונות אמתי יחשוף את המשחקים הפוליטיים האלה. הוא גם יביא לבהירות והקפדה חדשים לכל מספר בוויכוחים על מדיניות – כמו על הסכמי סחר, למשל. בזמן האחרון דיונים אלה נוסחו בעיקר במונחים של התמ"ג. ההסכם הכללי על מכסים ומסחר (GATT) משמעו "אחוזים... של צמיחת התמ"ג של ארה"ב", קרא ביל פרנזל, לשעבר חבר קונגרס ממינסוטה ונציג הקונגרס לדיוני ה-GATT. "משמעו גידול של מיליארדי דולרים בסחר העולמי". סוג כזה של אימרות היה אופייני. הגידול אומר, למעשה, מעט מאוד, רק שדברים נוספים ילכו הלך ושוב בין מדינות. האם משפחות וקהילות יסבלו מפירוד מתמשך? האם התנועה המתגברת הלך וחזור פשוט תשרוף יותר אנרגיה, שמחירה הנמוך נשמר בצורה מלאכותית על ידי סובסידיות במס וכדו? האם אמריקה תאבד את אמצעי השליטה על החלטות שמשפיעות על חיי אזרחיה שלה?

היו מאמצים להעלות סוגיות כאלה בזמן דיוני הסחר. אבל מגרש הדיונים נטע בצורה חדה כנגדם על ידי התמ"ג. התוצאה, הנצחה של הליכה בעד הסחר-החופשי שמבוססת על הכלכלה מלפני 200 שנה. הנהלת חשבונות טובה יותר לא תכתוב כשלעצמה מסקנה שונה, אבל היא תיישר לפחות את המגרש, ותכלול הרבה גורמים שכעת נשארים מחוץ לתמונה. היא תשקף, לדוגמא, כמה מהתועלות הרבות של ייצור מקומי שאינן מופיעות בתמ"ג – יציבות חברתית, בטחון בתעסוקה, חסכון באנרגיה וכדו'. מערכת דוגמתית של סחר-חופשי פוטרת מחשבות כאלה כפרימיטיביות וחשוכות.

מדדים טובים יותר יחזקו גם את תפקידם של ערכי המשפחה והקהילה בדיונים שלנו על המדיניות. נדיר שמישהו מצביע על הדרך שבה השוק עצמו יכול לחבל בערכי המשפחה בשם הצמיחה. כשמרכזי קניות אזוריים מחליפים את הרחובות הראשיים, המטריצה של פעילות קהילתית גם היא מתערערת בצורה משמעותית. באופן דומה, כשתקשורת ההמונים מחליפה את הקראת הסיפורים של ההורים והסבים, התמ"ג עולה בעוד תפקודה של המשפחה דועך.

אם משרות של עובדי מפעל נודדות למדינות בעלות משכורות נמוכות, משמעות הדבר מוצרים זולים יותר ויותר יעילות. אבל משמעות הדבר גם התפוררות משפחתית חמורה, ושקיעתה של רשת הביטחון הבלתי פורמלית של כנסיות ואיגודים שפעם שגשו בעיירות תעשייתיות ועזרו למשפחות במצוקה. הממשלה מסווה את ההשפעה של מדיניות כזו על ידי חשבונאות המתבססת למעשה על שני ספרים: ספר גלוי עבור השוק וספר נסתר לכל השאר. מדדים חדשים יאחדו את השניים, ומדיניות טובה יותר יכולה לנבוע כתוצאה מכך.

ההשפעה תהיה אולי ישירה במיוחד במדיניות-המס. מערכת המס הנוכחית מעוותת בצורה עמוקה, אבל לא בשם הסיבות שכלכלנים בדרך כלל מציינים. ספקי החוכמה הקונוונציונלית אומרים שמערכת המס מעכבת את הצמיחה, כשהם מתכוונים בעצם לתמ"ג. אבל אין בכך כל הבחנה בין שרירים לשומן. הם רוצים מקלטי מס לרווחי הון, אבל לשם מה? פופ-ארט? קרנות להשקעות מעבר לים? הם רוצים מיסים על צריכה. אבל למה הם מתכוונים? נעלי עבודה יחד עם גוצי? נייר ממוחזר יחד עם כזה שיוצר מיערות עד?

בינתיים, השמאל דורש מיסים "מתקדמים" המתבססים אך ורק על הכנסה, כאילו הכנסה והפעולות שיוצרות אותה הן מיסודן אישיות הראויות לגנאי, בלא קשר למה שהן. הנהלת-חשבונות טובה יותר תגדיר את הנושא לאורך ספקטרום אחר לחלוטין. לדוגמא, המערכת הנוכחית מטילה מס כבד על מה שצריך לעודד – יוזמות ועבודה אנושית. באותו זמן, היא מטילה מס קליל או אפילו מסבסדת את הניצול של משאבי טבע שאותם האנושות צריכה לשמור ולחסוך. מעסיקים משלמים קנס כבד, בצורת מיסים לביטוח לאומי, פיצויי עובדים, וכל השאר, כשהם מעסיקים מישהו. אבל הם מקבלים וויתורים גדולים כשהם עוזרים לרוקן את משאבי הטבע של העולם. הנהלת חשבונות חדשה תחשוף את העיוות הזה, ותצביע לכיוון מערכת מס חדשה שמתריסה כנגד הקטגוריות הסטריאוטיפיות של השמאל והימין.

אם ננסח זאת בצורה פשוטה, המדינה תקטין - או אם ניתן תבטל - מיסים על עבודה ויזמות ותחליף אותן במיסים מוגדלים על השימוש במשאבים טבעיים. מערכת כזו תקטין את הצורך בחקיקה סביבתית, על ידי בניית דמיון להנהלת חשבונות סביבתית הישר לתוך מערכת המחירים. המחירים יכללו עלויות חברתיות וסביבתיות. גישה זו תהיה גם התמריץ ליוזמות ולתעסוקה. עם הפחתה במיסים על הכנסה, הכלכלה כולה תהפוך למעין אזור יוזמה, והאנרגיה היזמית של המדינה תתפרס הרבה יותר לכיוון של פתרון בעיות חברה וסביבה מאשר לכיוון של יצירתן.

זאת ועוד, על ידי התפטרות ממס ההכנסה של התאגידים, נוכל להיפטר מכל תרבות הפרצות במס המשחיתה את מדיניות האומה, ומהווה מקור עיקרי לסבסוד תאגידים ולזיהום.

בהקשר הדוק לכך נמצא הנושא של ניתוח עלות-תועלת, שהיה אחד הנושאים החמים ביותר בושינגטון השנה. הרפובליקנים טענו, באופן הגיוני, שתקנות סביבה ואחרות צריכות להביא לתועלות הולמות לעלויות שכרוכות בהן. אבל הדבר מחייב שאילת שאלה קריטית: מה בא בחשבון? אם התמ"ג מגדיר את המסגרת, אזי ניתוח של עלות-תועלת הופך לעסקה מהשמיים עבור מזהמים ופוגעים בחברה. אם שום דבר לא נכלל מלבד מה שנכלל בצורה קונוונציונלית, אזי גידול מוחשי בייצור יגבר על מה שקשה יותר לכמת – אבל אמיתי לא פחות – הנזק לתחומי הסביבה והחברה. הרחבה של תחום החשבונאות, לעומת זאת, תביא לתוצאות הפוכות למדי מאלה שתומכי האנליזה של עלות-תועלת התכוונו לה.

הפוליטיקה החדשה של הקידמה

הדבר נהיה לחובה כמעט, בהקשר זה, לקרוא לתפישה של "שינוי הפרדיגמה", להשתמש בניסוח המצוטט כל כך של תומס קהן, שנטבע בעת בניית המהפכה המדעית. אבל יש לכך צד שבדרך כלל נעלם מן העין – בעיקר, התפקיד המרכזי של פער הדורות. קהן מצטט את הפיסיקאי מקס פלנק: "אמת מדעית חדשה אינה מנצחת על ידי שכנוע מתנגדיה והבאתם לראות את האור, אלא בגלל שמתנגדיה מתים לבסוף".

ניתן לקוות לתהליך טקסי יותר. אבל שום שדה לא הפך לסגור כל כך מהכלכלה, שהעקרונות האורתודוקסים הבסיסיים שלה נתמשכו על פני לפחות מאה שנים. אלא אם כן ההיסטוריה תעצור בקיפאון, גם אלה לבסוף יתנו פרי, והאקלים כעת הוא נוח. הדור שפיתח את התמ"ג, ושבגללו התמ"ג זיקק השקפת עולם שלה, פרש ברובו הגדול. הסטודנטים והחסידיים של אותו דור נמצאים באמצע חייהם, זורמים הלאה על הון שכלי מימים עברו. עבור הדור שמחליף אותם, הטראומות המגדירות הן לא המיתון הגדול ומלחמת העולם השנייה אלא דווקא הזלילה החומרית וההתפוררות הסביבתית והחברתית שבהן רבים מהשמרנים הזקנים שמשו בלא כוונה כמהנדסים וכתומכים.

היו בטוחים, שבמסדר הישן לא חסרו עוזרי כמרים. אבל עבור מספר גדול של כלכלנים, המדידות והכלים התפיסתיים של הדגם הנאו-קלאסי – כולל העיוותים

הקנסיינים – כבר אינם מתאימים יותר. כלכלנים אלה דורשים שהמקצוע שלהם יתחיל לקחת בחשבון את הכלכלה הגדולה יותר שבה מעוגן השוק – הממלכות החברתיות והסביבתיות, שבעבר התעלמו מהם בתור עולם השאול של ההחצנה. בסקר משנות ה-80 של כלכלנים מ-50 אוניברסיטאות ראשיות, שני שלישים הודו בתחושה של "חוסר אושיות מוסריות" במקצוע.

בעשורים האחרונים ביקורת שכזו זוהתה בעיקר עם המחנה האקולוגי. הרמן דאלי (Herman Daly), הזל הנדרסון (Hazel Henderson), קנט בולדינג (Kenneth Boulding) וכותבים אחרים הצביעו על כך שבעולם בעל משאבים חומריים סופיים האפשרות של התרחבות חומרית אינסופית היא לא דבר שכדאי לנו לסמוך עליו. מה שחדש כיום הוא שטיעון דומה בא מצד חוגים מסויימים בימין: במיוחד כשהמרדף אחר תמ"ג חותר תחת ערכים מסורתיים ואחדות חברתית, בדיוק כפי שהוא הרס את הסביבה הטבעית.

אמריקאים מותנים לראות באקולוגיה ובשמרנות החברתית כממלאים מקומות מנוגדים בספקטרום הפוליטי. אבל זו בעיקר אשליה אופטית, שמחוזקת על ידי מערכת הנהלת החשבונות הלאומית הבלתי הולמת. העובדה היא שתומכי שני הקצוות מגנים את הדרך שבה המרדף אחר התמ"ג יכול להרוס את התחום שבראש דאגתם. באופן שבו מרדף הופך יערות עתיקים לקורות בנייה וחופים למקווי ביוב, כך הוא הופך משפחות למוקדי צריכה ואת הסלון לאזור אש חופשית של שיווק. שני המחנות מדברים מנקודת מבט של ערכים נגד המוסר היחסי והאופורטוניזם של השוק. "אם אתה קורא את הברית החדשה או את האנציקליקה של האפיפיור, אין שם תרועות לסוציאליזם וחצי או שתיים לקפיטליזם", מעיר וויליאם בנט (William Bennett), מי שהיה שר החינוך בימי רייגן. "הסוציאליזם מתייחס לאנשים כאל גלגלי-שיניים במכונה של המדינה; הקפיטליזם נוטה להתייחס לאנשים כאל סחורות".

פלג כזה של שמרנות, שבחלקו מעוגן בהוראות נוצריות מסורתיות, היה רדום בעיקרו במשך המלחמה הקרה, כשהאויב העיקרי, הקומוניזם שלט בכיפה. אבל עם נפילת הגוש הסובייטי הוא התעורר מחדש, והתוצאה היא פער מתרחב מימין בין השמרנים החברתיים לבין הליברלים של השוק החופשי. בנצחון הרפובליקני בנובמבר האחרון העלימו עין בקלות מפער זה, אבל ייתכן והוא יהפוך לחשוב כמו זה שקיים בין הרפובליקנים לדמוקרטים שהם החליפו. ניתן להבחין בכך, לדוגמא, בהשקפות היסטוריות של עידן אב-הטיפוס הרפובליקני, שנות ה-80 של רייגן.

מרטין אנדרסון (Martin Anderson) שהיה יועץ מדיניות הפנים של רייגן, הציג את נקודת המבט הליברטרית המתלהבת בספרו 'מהפכה' (1988), "זו היתה ההתפשטות הכלכלית הגדולה ביותר בהיסטוריה", כתב אנדרסון. "העושר זרם מהמפעלים בארצות הברית, והאמריקאים הפכו יותר ויותר לעשירים".

אבל האם יותר עושר פירושו יותר טוב, אפילו בהנחה שכל האמריקאים נהנו מהשלל הזה, דבר שלא התרחש? עבור הליברטרים, כמו גם עבור רבים מהליברלים של קיינס, השאלה אינה רלבנטית. עבור שמרנים חברתיים, לעומת זאת, זוהי בדיוק השאלה. בנט לא מזלזל בהישגים הכלכליים של תקופת רייגן. הוא גם לא חולק על כך שהכנסה משפחתית גדולה יכולה להביא לשרותים טובים יותר בתחומי החינוך, הבריאות וכדו'. אבל לאחרונה הוא מפנה את תשומת הלב לדעיכה החברתית שנמשכה למרות (ופעמים רבות בשם) הצמיחה הכלכלית. "האם תעדיפו שהילדים יגדלו אצל אנשים עשירים עם ערכים שפלים, או על ידי אנשים טובים שפשוט אין להם הרבה כסף?" הוא שואל, "הרבה מאיתנו יאמרו שאנו רוצים את ערכי הצדק".

מה שהימין מכנה "ערכי משפחה" היא זירה אחת שבה המאבק הסמוי בין ערכי שוק לערכים אחרים יוצאת לאוויר החופשי. במאמר ארוך ב'ווישינגטון פוסט' בנובמבר האחרון, אדוארד לטוואק (Edward Luttwak), מהמרכז למחקרים אסטרטגיים ובינלאומיים, צוות חשיבה שמרני מווישינגטון די.סי. הצביע על כך שהרבה מהתפוררות המשפחה כיום נובעת מ"הרס היצירתית" של השוק אשר כלכלנים תומכי השוק החופשי מעריצים. הכישלון להודות בכך, כותב לטוואק, הוא "הסתירה הבוטה בלב ליבה של מה שהפכה להיות האידיאולוגיה של הזרם המרכזי הרפובליקני".

לטוואק טען בראיון עימו שאנשים זקוקים ליציבות יותר משהם זקוקים לרוב הדברים החדשים שגורמים לתמ"ג לעלות. אבל כלכלנים מדברים על יציבות "במונחים שליליים לחלוטין", הוא אמר. שימור הופכת להיות מלה מלוכלכת. ניתן לחשוב שהשמרנים הם הראשונים שיצביעו על כך; יציבות, אחרי הכל, היא מה שקהילות ומשפחות נועדו לקיים. אבל הימין הפוליטי מנוע מלדבר בנושא זה, אמר לטוואק, על ידי האינטרסים הכלכליים של הממנים העיקריים שלו. "כל שמרן ששואף לשמר לא ימומן".

לפיצול זה יש דמיון ניכר למתח שצמח במפלגה הדמוקרטית בשנות ה-70 בין שומרי הסביבה לבין הזרם המרכזי הקיינסיני שתמך בהאצת הצמיחה. הוא יכול לבשר את ההתחלה של פוליטיקה חדשה שבה הזרמים העממיים שמיוצגים על ידי שמרנים

חברתיים ושומרי סביבה מוצאים באופן גדל והולך מטרה משותפת. כמה כותבים כבר עשו את ההקשר. לדוגמא, פרד צ'רלס איקל (Fred Charles Ikle), שהיה תת-מזכיר לביטחון בממשל רייגן, כתב מאמר ל'נשיונל ריביו' שבו הוא מותח ביקורת על "אוטופיית הצמיחה" של הימין. "אזרחים שדואגים להעלמותו של עזבונו בטבע", כתב איקל, "שותים ממעיין הרגשות שמזין את ההכרות השמרניות המתמידות ביותר" (הוא גם עקץ את הקוראים הימניים של המגזין בהצביעו על כך שצמיחה כלכלית כמעט תמיד גורמת לממשלה גדולה יותר).

רק לפני שנים אחדות זרימה משותפת של דחפים מצד שומרי סביבה ושמרנים חברתיים הייתה נראית בלתי סבירה. אבל הזמנים הפוליטיים משתנים בפתאומיות. הקואליציה שקמה להתנגד להסכמי NAFTA ו-GATT (הסכם הסחר החופשי בצפון אמריקה, וההסכם הכללי למכסים וסחורות, בהתאמה) – שומרי סביבה ומתנגדי תאגידיים כגון ראלף נידר (Ralph Nader) מצד אחד, ושל שמרנים חברתיים כמו פט ביוקן מהצד השני – נראו כמוזרות לרוב הפרשנים. אבל דבר דומה התרחש כאשר חברת 'וולט דיסני' הציעה פארק שעשועים-נושאי חדש ליד שדה-הקרב של מלחמת האזרחים במאנאסאס (Manassas), וירג'יניה. ביוקן ועוד שמרנים רגישים למסורת ורבים אחרים הצטרפו לשומרי הסביבה בפיצוץ ההצעה. בטורו בעיתון ההתאגדות שלו ביוקן דרש, "שמרנים שסוגדים למזבח העליה הנצחית של התל"ג צריכים להגיד לנו: מה הוא הדבר שהם רוצים עדיין לשמר?"

שני המחנות התכנסו בהתנגדות להצעות שכונו חוקי ה"לקיחות" (**TAKING 1**)¹, שהיו דורשות ממשלמי המיסים לפצות בעלי רכוש על הגבלות בשימוש בנכס שלהם. הכומר דונלד אי. ואילדמון (Donald E. Wildemon), נשיא התאחדות המשפחה האמריקאית, בטפלו, מיסיסיפי, כינה הצעה כזו במדינתו "חוק להקלה על בעלי הפורנוגרפיה", בגלל שהוא יכול להגביל את היכולת של הממשלות המקומיות לפקח על דברים כמו מועדוני חשפנות.

¹ **Takings 1** או "הלאמה חלקית", לא נעלמה מהזירה הרעיונית. לאחר שנדחתה ע"י הקונגרס בארה"ב היא היוותה נדבך חשוב בהסכם ה-MAI הידוע לשמצה.

שומרי הסביבה דאגו כמובן להשלכות על הגנת אדמות הנחלים והביצה, שטחים פתוחים, וכדו'. שני המחנות הסכימו ש"צמיחה" אינה מטרה בפני עצמה אלא חייבת לשרת ערכים גדולים יותר שאינם כלכליים במובן הרגיל.

ייתכן ואנו עדים לקרבות הפותחים בסוג חדש של פוליטיקה שיעלו שאלות בסיסיות על צמיחה, שאלות שיקראו תגר על החלוקה המסורתית של שמאל וימין. בעוד הפוליטיקה הישנה עסקה בעיקר בתפקידה של הממשלה – ביחס בין הסקטור הפרטי לציבורי – זו שמופיעה תוטרד יותר מנושאים של מרכזי לעומת מקומי, תרבות השוק לעומת תרבות הקהילה והמשפחה, צמיחה חומרית מול שוויון ערכים. הפוליטיקה החדשה לא תהיה אנטי צמיחה, בגלל שלצאת בצורה גורפת נגד צמיחה זה טפשי ואבסורדי כמו להיות בצורה גורפת בעדה. במקום זאת, היא תתחיל בהערה ההגיונית של לטוואק שכאשר מטרך היא פשוט להעלות את התמ"ג, אז "מה שאתה מעלה הוא לא בהכרח טוב". היא תתעקש שצמיחה, והכלכלה באופן כללי, חייבת להיות אמצעי למטרה, ולא מטרה בפני עצמה.

זה לא אומר שברית חדשה כזו נמצאת מעבר לפינה. אבל למרות שההבדלים בין מחנות השמרנים החברתיים ושומרי הסביבה הם עדיין גדולים, הם בוודאי מגולמים בצורה חדשה יותר בין המנהיגים בושינגטון מאשר בתוך האומה. הקבוצות הללו מכונסות סביב נושא מכריע אחד, דהיינו, המטרות של חיי הכלכלה. בדרכיהם השונות הם מבטאים את ההרגשה, שרווחת בקרב הציבור, שההצהרות של מומחי הכלכלה נמצאים בחוסר סינכרון קיצוני עם הנסיון של חייהם שלהם; שכלכלה חייבת להיות יותר מאשר רק הייצור והצריכה של דברים, ושאנו צריכים מטרות רחבות יותר ודרכים טובות יותר למדוד את הישגינו כאומה. מובן שחוש טבעי זה יכול להטעות בהרבה דרכים. אבל לפחות דבר אחד ברור: העלאת התמ"ג כבר אינה יעד מספק לאומה גדולה, ולא משהו שאמריקה יכולה להמשיך ולשאת בו.

Clifford Cobb, a policy analyst, is the author of *Responsive Schools, Renewed Communities* (1992). Cobb is the research director at Redefining Progress, a nonprofit public-policy organization in San Francisco.

Ted Halstead is the founder and executive director of Redefining Progress, a nonprofit public-policy organization in San Francisco.

Jonathan Rowe has been an editor at The Washington Monthly and a staff writer for The Christian Science Monitor. He is a co-author, with Edgar Cahn, of Time Dollars (1991). Rowe is the program director at Redefining Progress, a nonprofit public-policy organization in San Francisco.

Copyright © 1995 by The Atlantic Monthly Company. All rights reserved.

למידע נוסף:

Redefining Progress:

www.rprogress.org